

سفری به دیار افغانستان

۳

۱- ارك هرات

(قلعه اختیارالدین) که روی تپه مرتفعی از دور دیده میشود خرابه‌ایست که از زمان شاهرخ باقی مانده .

در قدیم قلعه‌ای در شمال هرات بنام حصار شمیران وجود داشت که در عصر سلجوقیان خراب شد در زمان ملک فخرالدین کرت روی تل حصار قلعه‌ای بنام حصار اختیارالدین ساخته شد و آن تا زمان شاهرخ پابرجا بود. در سال ۸۱۸ هجری قلعه جدیدی بجای آن بحکم شاهرخ تهیه گردید. اکنون از آن هم فقط بروج شرقی باقیست و بقیه بدست حوادث روزگار بخرابه‌ای تغییر یافت .

۲- مسجد جامع هرات

بنای عظیم و نفیسی است و از حیث کاشی‌کاری و هنر معماری از بناهای بسیار زیبای آنکشور بشمار میرود . در ابتدا (قبل از اسلام) خانه مزدا بوده و پس از فتح اسلام این معبد باستانی آریائی‌ها به مسجدی مبدل گشت و مسجد جامع نام یافت. نخست باچوب بنا شده بود در سال ۵۱۴ هجری آتش گرفت و در سال ۵۹۷ هجری بامر غیاث‌الدین غوری با آجر و گچ تجدید بنا گردید. در حمله چنگیز خراب شد ولی ملک‌غیاث‌الدین کرت باردگر آن را ترمیم و تعمیر کرد و در شمال آن مدرسه‌ای بنام مدرسه غیاثیه ساخت. شاهرخ و امیر علی‌شیر نوائی در تزئین و ترمیم آن شرکت جستند قرن‌ها بعد بحکم امیر حبیب‌الله خان ترمیم یافت و اکنون بامر اعلیحضرت محمدظاهر

شاه جلوه و رونق تازه‌ای بآن داده شده است.

۳- آرامگاه پیر هرات

شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری (تولد ۳۹۶ - وفات ۴۸۱ هـ) عارف دانا و شاعر توانای قرن پنجم هجری را بواسطه مناجات‌شیوای او همه مردم خوب می‌شناسند. اوصاحب آثار متعددی از جمله تفسیر قران و منازل السائرین و طبقات صوفیه و غیره میباشد و در بین عارفان و دانشمندان اسلامی مقام شامخی راداراست. عمارت مزار آن بزرگوار که در محلی بنام گازرگاه قرار دارد ظاهراً در زمان سلجوقیان تجدید بنا شده و در سال ۸۲۹ هجری از طرف سلطان شاهرخ (۷۹۹ - ۸۵۰) عمارت موجوده ساخته شده است. بالای سر مرقد حضرت خواجه لوحی از سنگ مرمر بفرمان سلطان ابوسعید گورگان تهیه و نصب شده که از نغایس روزگار بشمار میرود. حیاط بزرگ آرامگاه خواجه انصاری پراز مقابر است و الواح بعضی از قبور که از سنگ خارا درست شده نظر بیننده را بخود جلب مینماید.

نمکدان

ساختمان دوطبقه‌ای که هشت پهلو دارد در راه مزار پیر هرات بنا شده و میگویند آن محل پذیرائی امیر علی شیر نوائی از مهمان‌ها بوده است.

۴- آرامگاه امام فخر رازی

امام فخرالدین رازی از نوابغ روزگار و مشاهیر اعصار محسوب گردیده و آثار گرانمایه او از جمله تفسیر کبیر، کتاب البیان، کتاب الاربعین، تذهیب الدلائل، شرح اسماء الله شرح عبون الحکمه شرح کلیات قانون، حدایق الانوار و دهها کتاب ذقیمت دیگر سرچشمه افتخار فارسی محسوب میشود. مقامش در استدلال و علوم معقول خیلی ارجمند است. مولانا جلال‌الدین رومی درباره او در مثنوی خویش چنین گوید:

گر با استدلال کلادین بدی فخر رازی راز دار دین بدی

مزار امام رازی از ابتدای تعمیر تا حال در هر عصر و زمانی مشهور و در

هرات زیارتگاه عموم مردم بوده و در زمان امیر علی شیر نوائی عماراتی داشته ولی بعداً خراب شده و پنجاه سال قبل حاجی آدم خان ایوان کوچکی پیشروی امام ساخته و لوحی بالای سر مزارش نصب کرده است . که عبارت آن بقرار زیر می باشد :

« هذا مرقد الامام الهمام الداعي الى الله فخر الحق والشريعة والتقوى ابو عبدالله محمد بن عمر الرازي القرشي التميمي البكري از فحول ائمه علماء عصر خود بوده و از میامن انفاست متبر که اش تصانیف فر او ان در جمیع علوم منقوله و معقوله در روی زمین انتشار یافته و در زمان سلطان المسلمین سلطان غیاث الدین در هرات ترقی نموده و سلطان مشارا لیه مسجد آدینه را باسم شافعیه بجهت امام بنا فرموده هر روز جمعه به نصیحت مسلمانان میشده و کمالات او فوق الحصر و البیان است و ولادتش در بیست و پنجم شهر رمضان المبارک سال پانصد و چهل و چهار و فاتش یوم شنبه عید فطر ششصد و شش . مشهور است که در حین وفات این رباعی را انشاد فرموده :

هرگز دل من ز علم محسروم نشد

کم ماند ز اسرار که مفهوم نشد

هفتاد و دو سال درس خواندم شب و روز

معلوم شد که هیچ معلوم نشد

آرامگاه امیر علی شیر نوائی گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رکن السلطنه اعتماد الملك و الدوله مقرب الحضرة السلطان نظام الملك والدين امیر علی شیر متخلص به فانی (بترکی) و نوائی (بغاری) (۸۴۴-۹۰۶ هجری قمری) که در زمان حکومت سلطان حسین بایقرا در هرات بمقامات عالیہ دولتی رسید شاعری بزرگ و نویسنده توانا و بلند مرتبت فارسی و ترکی بوده و سرپرست تعداد زیادی از علما و دانشمندان و هنرمندان عصر بشماره میرفته است و از برخی مشاهیر روزگار مانند مولانا عبدالرحمان جامی ، مولانا حسین واعظ کاشفی ، امیر دولتشاه (توضیح آنکه ۱۴ سطر مطلب دنباله این قسمت از مقاله اشتباهاً در صفحه ۸۶۷ شماره ششم چاپ شده است .)

آرامگاه مولانا حسین واعظ کاشفی

حسین بن علی بن حسین واعظ کاشفی متوفی ۹۱۰ هـ از علمای طراز اول عصر سلطان حسین بایقرا (۷۸۳/۹) بوده و زیر سرپرستی امیر علی - شیرنوائی در هرات به کارهای علمی اشتغال داشت. او اصلاً از بیهق از نواحی سوزوار بوده و در جوانی به هرات رفته است لقبش کمال الدین و تخلصش کاشفی بوده است.

مولانا کاشفی آثار متعددی در علوم زمینه معارف اسلامی از خود بجای گذاشته و برخی از آنها عبارتست از: تفسیر حسینی، جواهر التفسیر، روضة الشهداء، انوار سهیلی، اخلاق محسنی، و محزن الانشاء و غیره.

آرامگاه مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی

فرزانه نامدار عالم شهیر و شاعر معروف قرن نهم هجری (۸۱۷ - ۸۹۸ هـ) زیر سرپرستی سلطان حسین بایقرا و امیر علی شیر نوائی در جمیع علوم ظاهری و باطنی اسلامی کتب متعدد ذیقیمتی از خود بیادگار گذاشته است. برخی از آثار مولانا که مبین فضیلت و کمال ایشان در نظم و نثر فارسی و معارف اسلامی می باشد عبارت است از: سلسله الذهب، تحفة الاحرار، سبحة الابرار، یوسف و زلیخا، لیلی و دجنون، بهارستان، خورشید و ماه، لواطج، شواهد النبوة، شرح هلا، شرح کافیه، نفحات الانس و غیره. لوح قدیم مزار جامی در ده شکسته بود ولی شخصی بنام رستم علیخان در سال ۱۳۰۴ هـ قطعات درهم شکسته آن را که باقی بود به لوح جدید نقل نمود و عباراتش چنین است: هو الباقي کل دن علیها فان و بقی وجه ربك ذوالجلال والاکرام. قد احاب دغوة الحق و اتی بقلب سلیم. بفحوای ندای یا ایته النفس المطمئنة ارجعی الی ربك راضیه مرضیه طاووس روح مقدس عنقای قاف لاهوت و شاهباز بلند پر و از اوج جبروت. هبوط انوار قدم. کاشف اسرار علوم و حکم. مسند نشین کعبه عالی مقامی بلبل خوش آهنگ بهارستان بلند نادی عارف نادی و قطاب گرامی مولانا نورالحق والملة والدین عبدالرحمن الجهادی. قدس الله تعالی سره السامی از مضیق دامگاه غرور و بسوخت سرای سرور پر و از نمود.

جامی که بود مایل جنت مقیم گشت فی روضة مغلدة ارضها السما
 کلک قضا نوشت روان بر در بهشت تاریخه و من دخله کسان آمننا
 مسجد خرقه

یکی از اماکن مقدس و نفیس آنکشور مسجد خسرکه است و در آنجا خرقه شیخ احمد جامی نامی نگهداری میشود و گویند آن خرقه از سلطان العارفین ابو سعید ابوالخیر به شیخ جامی رسید و در گریبان آن وصله‌ای از پیراهن حضرت رسول اکرم (ص) پیوند زده شده است. ساختمان مسجد مزبور نوساز و از حیث خوبی کاشی کاری زیبایی خاصی را داراست.

همانطوریکه اشاره شد هرات دارای اماکن زیاد تاریخی و آرامگاههای متعدد مشاهیر اسلامی میباشد و در اینجا فقط تعداد کمی از آنها را معرفی نمودیم و ذکری از مقابر سلطان حسین بایقرا، گوهر شاد، شاهرخ، امیر خواند محمد مؤلف روضة الصفا امام زاده ابوالقاسم ابن امام جعفر صادق علیه السلام معروف به شاهزاده قاسم و امثال اینها را به میسان نیاوردیم در مورد تعدادی از مناره‌های بلند آن شهر که علت تعمیر آنها بر ما روشن نشد چیزی نمی‌نویسیم. برای بازدید از همه جاها و تحقیق درباره همه موضوعات وقت نداشتیم بهمین علت پس از دیدن امکنه فوق‌هرات را بسوی قندهار ترك گفتیم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

